

ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ ДИЗАЙНУ І МИСТЕЦТВ

Факультет	Образотворче мистецтво	Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський)
Кафедра	Живопису	Рік навчання	3
Галузь знань	02 Культура і мистецтво	Вид дисципліни	вибіркова
Спеціальність	023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація	Семестри	6

«Композиція у майстерні портретно-жанрової картини»

2 семестр (весна 2026)

26 січня – 9 травня

Викладач	Дмитро Вікторович Єфименко, доцент кафедри живопису
E-mail	yefymenko.dmytro@ksada.org
Заняття	Онлайн платформа Google meet та аудиторії академії (лабораторія рисунку, підвальне приміщення, підвал ЛОФТ)
Консультації	За домовленістю
Адреса	ауд.30, поверх 2, корпус 1, вул. Мистецтв 6
Телефон	(057) 706-02-81 (кафедра)

КОМУНІКАЦІЯ З ВИКЛАДАЧЕМ

Офіційним каналом комунікації з викладачем є електронні листи через Classroom, група в Telegram.

ПЕРЕДУМОВИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Передумовою для вивчення дисципліни «Композиція у майстерні портретно-жанрової картини» є певний обсяг знань з академічного живопису, рисунку, загального курсу композиції, кольорознавства, анатомії та психофізіологічного сприйняття світу людини. Обов'язковим є достатній рівень навичок малювання з натури людської постаті, пейзажу, натюрморту у техніці олійного живопису та графічних матеріалів.

Студент отримує повну підтримку при опрацюванні матеріалу базової дисципліни та підготовки у практичній роботі.

НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ

Показ робіт із методичного фонду. Демонстрація та аналіз матеріалу за допомогою вірців творів образотворчого мистецтва. Ознайомлення студентів та застосування додаткової літератури з дисципліни :

- Волошко К. М., Методичні рекомендації до виконання завдань з дисципліни «Загальний курс композиції» для студентів другого курсу (1 семестр) першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, освітньо-професійної програми «Станковий живопис». Харків: ХДАДМ, 2023 - 29с.

- Коваленко С. В., Методичні рекомендації з дисципліни «Основи композиції» для студентів 1 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціалізації «Станковий живопис» м. Харків, ХДАДМ, 2018 - 25 с.
- Ковальова М., Вернюк Я., Журавльова Н. Українське мистецтво як чинник формування національної ідентичності в суспільстві. Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка Вип. 89. Т 1. Дрогобич, 2025. С. 232–239 DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/89-1-33>
- Чернявський К.В., Чернявська Т.В. Концептуальний символізм в контексті розвитку актуального мистецтва. Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету: зб. Гельветика. Одеса, 2022. Вип. 37. С. 147–150. DOI:10.32782/2663-5682/2022/37/34

НЕОБХІДНЕ ОБЛАДНАННЯ

Виконання завдань дисципліни «**Композиція у майстерні портретно-жанрової картини**» потребує наступні матеріали: підрамник та полотно, пензлі, палітра, папір (для начерків пошуків), гумка, олівець, канцелярський ніж, фарби олійні, вугілля для рисунку чи соус (сангіна).

МЕТА Й ЗАВДАННЯ КУРСУ

Мета дисципліни – надати здобувачам необхідні теоретичні знання та практичні навички в роботі над станковою портретно-жанровою картиною задля створення високохудожніх творів, що активно впливають на формування громадського естетичного смаку.

Завдання дисципліни передбачають глибокий аналіз композиційних рішень відомих майстрів, у якому здобувач повинен визначити: засоби та прийоми побудови композиції станкової картини; авторське художнє рішення історичних чи сучасних сюжетів та персонажів; основні закони композиції у конкретній роботі, внаслідок чого художник домігся виразності художнього образу.

Задача дисципліни полягає у виконанні практичних завдань з використанням всіх здобутих впродовж попередніх років навичок, прийомів та знань побудови композиції на іншому щаблі застосування задля розкриття задуму в образно-пластичній формі, вдосконалюючи фахову майстерність на форматі.

Компетентності та програмні результати навчання навчальної дисципліни «Композиція у майстерні портретно – жанрової картини»

Загальні компетентності (ЗК)

- ЗК 5. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
- ЗК 6. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- ЗК 9. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).
- ЗК 11. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.
- ЗК 13. Здатність працювати в міжнародному контексті.

ЗК 14. Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципів неприпустимості корупції та будь-яких проявів не доброчесності.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК)

СК 1. Здатність розуміти базові теоретичні та практичні закономірності створення цілісного продукту предметно- просторового та візуального середовища.

СК 3. Здатність формулювати цілі особистісного і професійного розвитку та умови їх досягнення, враховуючи тенденції розвитку галузі професійної діяльності, етапів професійного зростання та індивідуально-особистісних особливостей.

СК 6. Здатність інтерпретувати смисли та засоби їх втілення у мистецькому творі.

СК 9. Здатність використовувати професійні знання у практичній та мистецтвознавчій діяльності.

СК 12. Здатність презентувати художні твори та мистецтвознавчі дослідження у вітчизняному та міжнародному контекстах.

Програмні результати навчання

ПРН 1. Застосовувати комплексний художній підхід для створення цілісного образу.

ПРН 2. Виявляти сучасні знання і розуміння предметної галузі та сфери професійної діяльності, застосовувати набуті знання у практичних ситуаціях.

ПРН 6. Застосовувати знання з композиції, розробляти формальні площинні, об'ємні та просторові композиційні рішення і виконувати їх у відповідних техніках та матеріалах.

ПРН 7. Відображати морфологічні, стилеві та кольоро-фактурні властивості об'єктів образотворчого, декоративного мистецтва та використовувати існуючі методики реставрації творів мистецтва в практичній діяльності за фахом.

ПРН 8. Аналізувати, стилізувати, інтерпретувати та трансформувати об'єкти (як джерела творчого натхнення) для розроблення композиційних рішень; аналізувати принципи морфології об'єктів живої природи, культурно-мистецької спадщини і застосовувати результати аналізу при формуванні концепції твору та побудові художнього образу.

ПРН 14. Трактувати формотворчі засоби образотворчого мистецтва, декоративного мистецтва, реставрації як відображення історичних, соціокультурних, економічних і технологічних етапів розвитку суспільства, комплексно визначати їхню функціональну та естетичну специфіку у комунікативному просторі.

ПРН 15. Володіти фаховою термінологією, теорією і методикою образотворчого мистецтва, декоративного мистецтва, реставрації мистецьких творів.

ПРН 17. Популяризувати надбання національної та всесвітньої культурної спадщини, а також сприяти проявам патріотизму, національного самоусвідомлення та етнокультурної самоідентифікації.

ОПИС ДИСЦИПЛІНИ

«Композиція у майстерні портретно-жанрової картини» належить до циклу дисциплін вільного вибору здобувачів, яка забезпечує фахову підготовку художника станкового живопису в творчій майстерні жанрового портрету. Цей напрям майстерні впливає на специфіку твору станкової картини, як кінцевий продукт із більш камерним звучанням.

Згідно з навчальним планом, що ухвалений методичною радою ХДАДМ, вона вивчається студентами 3-4 курсу (6 семестр має: 3 кредити ECTS, 90 навчальних годин, у тому числі 45 – аудиторних занять та 45 поза-аудиторних, самостійних).

6 Семестр має 2 змістовних модулі, лекційний матеріал та 2 практичних завдання.

1 МОДУЛЬ містить лекційний матеріал та 1 практичне завдання:

Лекція: Предметність і формальність, як складові художнього образу в портреті.

1) «Я і мистецтво». Поєднання портрету з елементами оточення, через власне враження відбитка дійсності мистецького осередку або пошук самоідентичності мистецтва у собі через автопортрет. Завдання, яке спрямоване на створення не стандартного художнього образу.

1.1. Збір матеріалу мистецького осередку шляхом спостереженням у замальовках та начерках.

1.2. Робота над тональними ескізами, пошук образотворчих засобів рішення теми.

1.3. Вихід на формат. Пошук правильного модуля формальних тональних плям у форматі (картон 120 см по більшій стороні).

1.4. Картон. Остаточне рішення композиції.

2 МОДУЛЬ містить лекційний матеріал та 1 практичне завдання:

Лекція: Стилистична мова живописного твору мистецтва.

1) «Я і мистецтво». Живописне рішення полотна в розмірі. (120 см по більшій стороні)

1.1. Робота над кольоровими ескізами, пошук колористики та образотворчих засобів рішення теми.

1.2. Перенесення рисунка з картону на формат полотна

1.3. Закладання великих кольорово – тональних відношень на полотні

1.4. Обробка формату живописними засобами

1.5. Завершальний етап, уточнення та узагальнення.

ФОРМАТ ДИСЦИПЛІНИ

Метод повідомлення нових знань — практична робота в процесі виконання серії завдань. Основна форма вивчення курсу — практичні завдання.

Мета запропонованих завдань — є опанування та вміле використання на практиці основних закономірностей композиційної побудови постатей у просторі, набутих знань з кольорознавства, основ колірного сприйняття, закономірностей побудови колірної композиції та набуття практичних навичок роботи з матеріалами. Основними дидактичними принципами, покладеними в основу викладання дисципліни є:

навчання на високому рівні труднощів;

усвідомлення матеріалу через проживання (активні форми навчання);

систематична робота над особистісним розвитком студентів.

За термін навчання студенти повинні привчатися працювати з поставленою задачею керівником (викладачем), але без прямих рекомендацій. Роль викладача є більш за все консультативною, тому що викладач виступає в ролі «замовника» той чи іншої роботи студентів.

Розвиток у процесі навчання здійснюється не тільки змістом навчального матеріалу, але й особистістю викладача і стилем спілкування зі студентами.

ФОРМАТ СЕМЕСТРОВОГО КОНТРОЛЮ

Програмою передбачено рубіжні етапи контролю у формі поточних переглядів етапів процесу роботи виконаних завдань.

Підсумковий контроль засвоєння знань здійснюється у формі екзаменаційних переглядів.

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ

Національна	Бали	ECTS	Диференціація А (внутрішня)	Національна	Бали	ECTS
відмінно	90–100	A	A+ 98–100	задовільно	64–74	D
			A 95–97		60–63	E
			A- 90–94	незадовільно	35–59	FX
добре	82–89	B		незадовільно (повторне проходження)	0–34	F
	75–81	C				

ПРАВИЛА ВИКЛАДАЧА

Дисциплінарна та організаційна відповідальність. Викладач несе відповідальність за координацію процесу занять, а також створення атмосфери, сприятливої до відвертої дискусії та пошуку необхідних питань з дисципліни. Особливу увагу викладач повинен приділити досягненню програмних результатів навчання дисципліни. В разі необхідності викладач має право на оновлення змісту навчальної дисципліни на основі найновіших досягнень і сучасних практик у відповідній галузі, про що повинен попередити студентів. Особисті погляди викладача з тих чи інших питань не мають бути перешкодою для реалізації студентами процесу навчання.

Викладач повинен створити безпечні та комфортні умови для реалізації процесу навчання особам з особливими освітніми потребами (в межах означеної аудиторії).

Міжособистісна відповідальність. У разі відрядження, хвороби або іншої важливої причини, викладач має право перенести заняття на інший день за умови узгодженості з адміністрацією та існуючим розкладом занять. Про дату, час та місце проведення занять викладач інформує студентів через старосту групи.

ПРАВИЛА ЗДОБУВАЧА

Творча активність здобувачів, власна думка з теми завдань, яка базується на аргументації задуму за рахунок зібраних під час практичних або самостійних занять.

ПОЛІТИКА ВІДВІДУВАНOSTІ

Недопустимі пропуски занять без поважних причин (причини пропуску мають бути підтверджені необхідними документами або попередженням викладача). Не вітаються запізнення на заняття. У разі пропуску занять, студент має самостійно опрацювати матеріали тем і підтвердити їх опанування відповідними нотатками, а також практичною роботою. Довгострокова відсутність студента на заняттях без поважних причин дає підстави для незаліку з дисципліни і його можливого подальшого відрахування. Додаткові заняття з такими студентами не передбачені. Відсутність

практичних завдань на поточних переглядах безпосередньо впливає на зниження підсумкової оцінки (мінус 3 бали за кожний пропуск).

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ

Під час навчання студенти зобов'язані дотримуватися правил академічної доброчесності. Жодні форми порушення академічної доброчесності не толеруються. Якщо під час рубіжного контролю визначено плагіат – тобто суттєве запозичення або копіювання в практичній роботі чужих матеріалів, студент не отримує бали за тему. Він зобов'язаний її переробити, в цьому випадку нараховується лише 50% від максимальної кількості балів за цю частину. Якщо факт академічної недоброчесності зафіксований на екзаменаційному перегляді — студент максимально отримує тільки ті бали, що були зараховані за попередні етапи контролю.

РОЗКЛАД КУРСУ

Дата	Тема	Вид заняття	Зміст	Годин	Рубіжний контроль	Деталі
За розкладом	Лекція: Предметність і формальність, як складові художнього образу в портреті.	лекційні		1		
За розкладом	Завдання 1. «Я і мистецтво».	Практичні	1.1.Збір матеріалу мистецького осередку шляхом спостереженням у зарисовках та начерках	4	Поточний перегляд	
За розкладом		Практичні	1.2. Робота над тональними ескізами, пошук образотворчих засобів рішення теми ескізу.	5	Поточний перегляд	
За розкладом		Практичні	1.3. Вихід на формат. Пошук правильного модуля формальних тональних плям у форматі (картон 120 см по більшій стороні)стороні)	8	Поточний перегляд	
За розкладом		Практичні	1.4. Картон. Остаточне рішення композиції	7	Модульний перегляд	

За розкладом	Лекція: Стилістична мова живописного твору мистецтва.	Лекційні		1		
За розкладом	Завдання 2 «Я і мистецтво». Живописне рішення полотна в розмірі. (120 см по більшій стороні)	Практичні	2.1.Робота над кольоровими ескізами, пошук колористики та образотворчих засобів рішення теми	3	Поточний перегляд	
За розкладом		Практичні (дистанційно)	2.2. Переніс рисунка з картону на формат полотна	2	Поточний перегляд	
За розкладом		Практичні (дистанційно)	2.3. Закладання великих кольорово – тональних відношень на полотні	5	Поточний перегляд	
За розкладом		Практичні (дистанційно)	2.4.Обробка формату живописними засобами.	7	Поточний перегляд	
За розкладом		Практичні (дистанційно)	2.5. Завершальний етап, уточнення та узагальнення.	2	Модульний перегляд	

РОЗПОДІЛ БАЛІВ

Практичні роботи	3 курс, 6сем.
Модуль 1	40
Модуль 2	60
Разом	100

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

	Бали		Критерії оцінювання
	0–20	0–40	
A+	20	40	Студент в повному обсязі опанував матеріал практичного курсу, проявив креативне мислення при виконанні завдань, логічно обгрунтував послідовність виконання необхідних завдань, професійно виконав усі етапи завдання, додатково брав участь у міжнародних або всеукраїнських конкурсах, виставках, фестивалях (отримав відзнаку).
A	17–19	37–39	Студент в повному обсязі опанував матеріал теми, надав додаткові матеріали за темою. Практична подача акуратна, без помилок. Показав відмінні результати під час поточного контролю.
A-	16	36	Студент в повному обсязі опанував матеріал теми, продемонстрував якісний рівень знань та вмінь під час поточного контролю, творчо та якісно виконав усі поставлені завдання.
B	12–15	32–35	Студент добре опанував матеріал теоретичного та практичного курсу, вчасно виконав усі поставлені задачі, творчо підійшов до виконання практичних завдань, але при цьому робота має незначні недоліки.

C	8–11	22–31	Студент в цілому добре опанував матеріал теоретичного та практичного курсу, вчасно та якісно виконав більшість поставлених завдань, але виконана робота має суттєві недоліки (відсутність творчого підходу тощо).
D	4–7	10–21	Студент в недостатньому обсязі опанував матеріал теоретичного та практичного курсу, вирішив в цілому основні поставлені завдання, але виконана робота має значні недоліки (неохайність виконання, відсутність творчого підходу, несвоєчасна подача виконаної роботи тощо).
E	1–3	1–9	Студент в недостатньому обсязі опанував матеріал теоретичного та практичного курсу, не впорався з головними задачами дисципліни, практична робота має багато значних недоліків (неохайність виконання, відсутність творчого підходу, несвоєчасна подача виконаної роботи, значна кількість суттєвих помилок при виконанні завдання, пропуски занять без поважних причин тощо).
	0	0	Пропуск рубіжного контролю

СИСТЕМА БОНУСІВ

Передбачено додаткові бали за активність студента, та творчий підхід під час практичних занять (1-3), виставкова участь у фестивалях та конкурсах (5–8), а також участь у житті групи (1–3). Максимальна кількість балів: 10.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Бердник В. Композиція. Закони, засоби, прийоми. Київ : Вища школа, 2011. 189 с.
2. Іванов С. Основи композиції видання: Навчальний посібник – Вид. «Світ» - Львів, 2013.- 230с.
3. Іттен Й. Мистецтво кольору / Ред. О. Плаксієй. Київ: ArtHuss, 2022. 96 с.
4. Камінський В. В. Композиція в образотворчому мистецтві: навч.-метод. посіб. Луцьк : Вежа-Друк, 2017. 144 с.
5. Ковальов Ф. В. Золотий перетин у живописі: Навч. посіб. для ху-дож. ін-тів та училищ.- Київ.: Вища Школа, 1989. - 143 с.
6. Ковтун В. І. Композиція : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Львів : Афіша, 2008. 128 с.
7. Маслійчук В. Л. Композиція і теорія творчості. Київ : Мистецтво, 2010. 192 с.
8. Михайленко В.Є., Яковлев М.І. Основи композиції: навчальний посібник. - К.: Каравела, 2018. - 304 с.
9. Rudolph Arnheim Art and Visual Perception, Second Edition: A Psychology of the Creative Eye -University of California Press, 2004. – 528
10. Солоніков О. В. Композиція портрета : навч. посіб. для студ. худож. спец. Київ : Вища школа, 2014. 110 с.
11. Урсу Н. О. Теоретичні основи композиції: навч. - метод. посіб. для студ. ВНЗ худ. та худ. - пед. спец. / Н. О. Урсу, І. А. Гуцул; Кам'янець - Поділ. Держ. ун -т. - 2-ге вид. - Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2018. - 166 с.
12. Щербак М. П. Жанрова картина : основи композиції. Київ : Мистецтво, 2019. 150 с.
13. Яремків М. М. Композиція: творчі основи зображення. Навчальний посібник. - Тернопіль: Підручники і посібники, 2009. - 112с

Допоміжна література:

1. Алієв А. А. Форма і композиція. Київ : Мистецтво, 2008. 144 с.
2. Бергер А. В. Композиція в образотворчому мистецтві. Харків : Колегіум, 2013. 176 с.
3. Волковський М. Колір в живописі. Київ: Видавництво В. Шевчук, 2016. 360 с.
4. Грідіна В. В. Психологія сприйняття в образотворчому мистецтві. Одеса : Видавництво, 2012. 180 с.
5. Данилюк А. С. Основи образотворчого мистецтва: рисунок, живопис, композиція. Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника, 2018. 156 с.
6. Зайцева В. І. Практика композиції : навч. посіб. для студ. закладів вищої освіти. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2021. 116 с.
7. Іванов П. К. Колорит у живописі. Київ : Основа, 2017. 160 с.
8. Короленко В. О. Композиція в живописі та графіці. Харків : ХДАДМ, 2015. 132 с.
9. Марчак В. Про малярство: навчальний посібник. Львів : ФОП Стебляк О.М., 2018. 264 с.
10. Основи образотворчої грамоти: малюнок, композиція, живопис : підручник / за заг. ред. Т. М. Меленюка. Київ : Техніка, 2016. 220 с.
11. Пасічний А.М. Образотворче мистецтво: Словник-довідник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2003. 216 с.
12. Петров А. С. Світло і тінь у композиції. Харків : Ранок, 2016. 128 с.
13. Прищенко С. В. Кольорознавство: навчальний посібник / за ред. проф. Є. А. Антоновича. Київ : Альтерпрес, 2010. 354 с.
14. Прокопович Т. А. Основи кольорознавства : навчальний посібник. Луцьк: Волинський національний університет ім. Лесі Українки, 2022. 124 с.
15. Прокопович Т. А., Каленюк О. М., Вахрамєєва Г. І. Основи кольорознавства та декоративно-прикладного мистецтва : навч. посіб. Луцьк: Поліграфічний центр «Друк Формат», ФПО Покора І. О., 2019. 91 с.
16. Садовський В. М. Малюнок портрета. Київ : Мистецтво, 2019. 112 с.
17. Фомін А. І. Ескізування в образотворчому мистецтві. Івано-Франківськ : Гостинець, 2014. 96 с.